5. *Respublika Belarus' v tsifrakh. 2019. [The Republic of Belarus in numbers. 2019]. Minsk, National Statistical Committee, 2019.*
6. *Statisticheskiy ezhegodnik Respubliki Belarus', 2018. [Statistical Yearbook of the Republic of Belarus, 2018]. Minsk, National Statistical Committee, 2019.*
7. *Tsifrovaya ekonomika: global'nye trendy i praktika rossiyskogo biznesa. Pod red. D. S. Medovnikova. [Digital economy: global trends and Russian business practice. Ed. D.S. Medovnikov]. Institute of Innovation Management HSE, 2017. URL: <https://imi.hse.ru/data/2017/10/07/1159564192>.*
8. Benson V., Morgan S., Filippaios F. (2014). Social career management: Social media and employability skills gap. *Computers in Human Behavior*, 30. 519–525.
9. Gregorio A. di, Maggionib I., Mauric Ch., Mazzucchellia A. (2019). Employability skills for future marketing professionals. URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026323731930043X#bib54>.
10. *International Digital Economy and Society Index 2018. SMART 2017/0052. FINAL REPORT. European Commission by: Tech4i2: Professor P. Foley, Dr D. Sutton, I. Wiseman, L.Green and J. Moore. European Union, 2018.*
11. Jameson A., Carthy A., McGuinness C., McSweeney F. (2016). Emotional intelligence and graduates – employers' perspectives. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 228. 515–522.
12. Kerr G., L. Kelly L. (2017). IMC education and digital disruption. *European Journal of Marketing*, 51(3). 406–420.
13. Mauri C., Gregorio A. Di, Mazzucchelli A., Maggioni I. (2017). The employability of marketing graduates in the era of digitalisation and globalization. *Mercati & Competitività* (4). 103–124.
14. Oussous Ah., Benjelloun F.-Z., Ait Lahcen A., Belfkih S. (2018). Big Data technologies: A survey. *Journal of King Saud University – Computer and Information Sciences* 30. 431–448. Journal homepage: www.sciencedirect.com. *Procedia Computer Science* 100 (2016). 1071–1084.
15. Sivarajah Ut., Kamal M.M., Irani Z.r, Weerakkody V. (2017). Critical analysis of Big Data challenges and analytical methods. *Journal of Business Research* 70. 263–886.
16. Shevchuk A., Strebkov D. (2012). *Freelance Contracting in the Digital Age: Informality, Virtuality and Social Ties Basic Research Program Working Papers Series: SOCIOLOGY WP BRP 12/SOC/2012.*
17. Up work releases latest Skills Index, ranking the 20 fastest-growing skills for freelancers <https://www.upwork.com/press/2019/02/12/q4-2018-skills/>.
18. Vankevich, A., Zaitseva, O. (2019). Employment precarity and flexicurity issues in EU and Belarus. *Humanizacija Pracy*, 2 (296). 53–70.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Ванкевич Олена Василівна, доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи
Установа освіти «Вітебський державний технологічний університет»
Московський пр-т, 72, м. Вітебськ, 210038, Білорусь
e-mail: vankevich_ev@tut.by

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Ванкевич Елена Васильевна, доктор экономических наук, профессор, проректор по научной работе
Учреждение образования «Витебский государственный технологический университет»
Московский пр-т, 72, г. Витебск, 210038, Беларусь
e-mail: vankevich_ev@tut.by

ABOUT THE AUTHOR

Vankevich Alena, doctor of Economics, Professor, deputy rector for scientific work,
Institution of education «Vitebsk state technological University»
Moscowski ave, 72, Vitebsk, 210038, Belarus
e-mail: vankevich_ev@tut.by

Подано до редакції 05.07.2019

Прийнято до друку 01.08.2019

УДК 336.57:001(477)

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-43-12-20>

ФАНДРАЙЗИНГ І ГРАНТРАЙТИНГ ЯК ОСОБЛИВИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ НАУКОВИХ ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ

Демуз І. О.

Предметом дослідження є технології фандрайзингу та грантрайтингу.

Мета дослідження полягає в характеристиці становища міжнародного грантового фінансування науки в Україні в розрізі технологій фандрайзингу та грантрайтингу.

Методи дослідження: узагальнення, аналізу та синтезу, описовий, статистичний.

Результати і висновки роботи. У статті проаналізовано розподіл загального обсягу витрат на виконання науково-дослідних робіт українськими дослідниками за джерелами фінансування. При цьому виявлено тенденцію щодо зростання обсягу фінансування НДР за рахунок коштів іноземних джерел, т. т. грантів. Закцентовано увагу на активній участі вчених у реалізації різноманітних міжнародних проектних пропозицій в умовах суттєвого недофінансування вітчизняної науки.

Охарактеризовано такі технології та механізми складання грантових заявок, пошук міжнародних донорів, якісний супровід наукових проектів як проектний менеджмент (управління проектами), фандрайзинг, грантрайтинг, краудфандинг. Встановлено, що грантове фінансування може надаватися і в рамках міжнародної технічної допомоги. Доведено, що залучення України до світового «грантового простору» через особливі фінансові механізми фандрайзингу і грантрайтингу сприятиме як збільшенню позабюджетних надходжень для фінансування досліджень та покращенню матеріально-технічного забезпечення окремих установ і організацій, так і розвитку наукового потенціалу, раціональнішій організації науково-дослідних розробок, розвинутій системі комерціалізації наукових результатів.

Зокрема, основну увагу зосереджено на принципах фандрайзингу і грантрайтингу, вимогах, які висуваються до професійних фандрайзерів (менеджерів з фандрайзингу), грантрайтерів, їхніх кваліфікаційних характеристиках і особистих якостях. Прослідковано особливості підготовки в Україні фахівців з фандрайзингу і грантрайтингу через систему спеціальних курсів, тренінгів-семінарів, вебінарів, шкіл, видання методичної та навчальної літератури тощо. З'ясовано, що подібні поодинокі заходи не гарантують всеосяжності й вирішення питання підготовки висококваліфікованих фахівців, адже на сьогодні дані технології в Україні ще не повною мірою виступають ефективним інструментом суспільної допомоги через відсутність наукових досліджень і розробок в цій галузі. Однією із перспектив розвитку фандрайзингу та грантрайтингу в Україні є необхідність організації освіти відповідних фахівців на рівні університетів.

Ключові слова: гранти, грантовий супровід, фандрайзинг, грантрайтинг, краудфандинг, управління науковими проектами, грантове фінансування, міжнародна технічна допомога.

ФАНДРАЙЗИНГ И ГРАНТРАЙТИНГ КАК ОСОБЫЙ ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПОДДЕРЖКИ НАУЧНЫХ ПРОЕКТОВ В УКРАИНЕ

Демуз И. А.

Предметом исследования являются технологии фандрайзинга и грантрайтинга.

Цель исследования заключается в характеристике положения международного грантового финансирования науки в Украине в разрезе технологий фандрайзинга и грантрайтинга.

Методы исследования: обобщения, анализа и синтеза, описательный, статистический.

Результаты и выводы работы. В статье проанализировано распределение общего объема расходов на выполнение научно-исследовательских работ украинскими учеными по источникам финансирования. При этом выявлена тенденция роста объема финансирования НИР за счет средств иностранных источников, то есть грантов. Акцентируется внимание на активном участии исследователей в реализации различных международных проектных предложений в условиях существенного недофинансирования отечественной науки.

Охарактеризованы такие технологии и механизмы составления грантовых заявок, поиск международных доноров, качественное сопровождение научных проектов как проектный менеджмент (управление проектами), фандрайзинг, грантрайтинг, краудфандинг. Установлено, что грантовое финансирование может предоставляться и в рамках международной технической помощи. Доказано, что вхождение Украины мировое «грантовое пространство» через особые финансовые механизмы фандрайзинга и грантрайтинга способствует как увеличению внебюджетных поступлений для финансирования исследований и улучшению материально-технического обеспечения отдельных учреждений и организаций, так и развитию научного потенциала, рациональной организации научно-исследовательских разработок, развитой системе коммерциализации научных результатов.

В частности, основное внимание сосредоточено на принципах фандрайзинга и грантрайтинга, требованиях, предъявляемых к профессиональным фандрайзерам (менеджерам по фандрайзингу), грантрайтерам, их квалификационным характеристикам и личным качествам. Прослежены особенности подготовки в Украине специалистов по фандрайзингу и грантрайтингу через систему специальных курсов, тренингов-семинаров, вебинаров, школ, издание методической и учебной литературы и т. п. Выяснено, что подобные единичные меры не гарантируют решения вопроса подготовки высококвалифицированных специалистов, ведь на сегодняшний день данные технологии в Украине еще не в полной мере выступают организованным инструментом общественной помощи из-за отсутствия научных исследований и разработок в этой области. Одной из перспектив развития фандрайзинга и грантрайтинга в Украине есть необходимость организации обучения данных специалистов на уровне университетов.

Ключевые слова: гранты, грантовое сопровождение, фандрайзинг, грантрайтинг, краудфандинг, управление научными проектами, грантовое финансирование, международная техническая помощь.

FUNDRAISING AND GRANT WRITING AS A SPECIAL FINANCIAL MECHANISM OF SCIENTIFIC PROJECTS INTERNATIONAL SUPPORT

Demuz I. O.

The subject of the study is fundraising and grant writing technologies.

The purpose of the study is to characterize the status of international grant financing of science in Ukraine in the context of fundraising and grant writing technologies.

Methods of the study: generalization, analysis and synthesis, descriptive, statistical.

Results and conclusions of work. The article analyzes the distribution of total expenditures for scientific and research work conducting by Ukrainian researchers based on funding sources. At the same time, a tendency was observed regarding the growth of the amount of financing the scientific and research works at the expense of foreign sources, i.e. grants. The emphasis was placed on the active participation of scientists in the implementation of various international project proposals in the context of significant underfinancing of domestic science.

The following technologies and mechanisms for drawing up grant applications, search of international donors, qualitative accompaniment of scientific projects such as project management, fundraising, grant writing, crowdfunding are described. It has been established that grant funding can also be provided within the framework of international technical assistance. It is proved that Ukraine's attraction to the global «grant space» through special financial mechanisms of fundraising and grant writing will contribute to the increase of extrabudgetary revenues to finance research and improvement of material and technical support of certain institutions and organizations, as well as to develop scientific potential, more rational organization of scientific and research achievements, developed system of commercialization of scientific results.

In particular, the focus is on the principles of fundraising and grant writing, requirements for professional fundraisers (fundraising managers), grant writers, their qualifications and personalities. We offer peculiarities of training specialists in fundraising and granting through the system of special courses, trainings, seminars, educational institutions, methodologies and educational literature. It is found out that such measures do not guarantee the comprehensiveness and resolution of issues related to high-quality specialists training, as technologies permitted in Ukraine nowadays not in full measure provide an effective public assistance tool due to lack of researches and developments in this area. One of the prospects for fundraising and grant writing development in Ukraine is the need to organize the education of relevant specialists at the university level.

Keywords: grants, grant support, fundraising, grant writing, crowdfunding, management of scientific projects, grant financing, international technical assistance.

JEL Classification: O22, I22, G30

Постановка проблеми. Процес інтеграції України до європейського простору містить у собі як суспільно-політичні, культурно-ідеологічні, так і освітньо-наукові аспекти. Зокрема, останній із них передбачає орієнтацію на використання світових і європейських форм організації науки, фінансування наукової сфери та оцінювання ефективності наукової діяльності установ, активну участь українських науковців у виконанні міжнародних проектів і програм, даючи їм можливість отримати досвід міжнародної співпраці. Поряд із цим, в Україні гостро стоїть проблема фінансування наукових досліджень; держава не має ресурсів, щоб повною мірою забезпечити дану потребу. Вихід вбачається у підтримці та створенні сприятливих умов ученим для написання грантових заявок як регіонального, всеукраїнського, так міжнародного рівнів. Це дозволить, у першу чергу, налагодити контакти з ученими-колегами з України та Європи і вирішувати глобальні наукові проблеми із проведенням масштабних досліджень, а, по-друге, залучити додаткове фінансування за рахунок коштів європейських фондів.

Сьогодні дослідники повинні володіти мистецтвом написання заявок на гранти, мати уявлення про основні фонди, асоціації, благодійні організації, приватних грантодавців, найбільш наближених до профілів та напрямів їхньої діяльності; відслідковувати перспективи їхнього розвитку та затребуваність проектів; уміти професійно вести перемовини, позиціонувати і «продавати» результати своєї наукової діяльності тощо. Поряд із тим, що науковець сам має орієнтуватися у можливості подання грантових заявок, сьогодні, на нашу думку, спостерігається поступова, але неухильна тенденція виділення знань спеціалістів з фандрайзingu та грантрайтингу в окрему професійну категорію. Це пов'язано з тим, що грантова активність поступово перетворюється з індивідуальної прерогативи науковців, стаючи все більш цікавою для керівництва організацій, співробітниками яких вони є. Адже у ряді країн Європи успіх організацій у залученні конкурсного фінансування на науку є одним з основних критеріїв оцінки їхньої результативності, який використовується під час розподілу бюджетних коштів на науку. Крім того, кількість отриманих грантів є ефективним і невід'ємним компонентом формування престижу університету, його наукової репутації. Погоджуємося зі М. Сбруєвим, що важливим залишається вивчення провідного світового досвіду диверсифікації джерел фінансування університетської науки, і, в першу чергу, фандрайзingu та грантрайтингу, аналіз сучасних технологій пошуку (не тільки самих грантів, але й досвідчених консультантів-грантрайтерів), націленого на науковий результат використання й управління грантами [12, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі технологіям і механізмам грантового супроводу (так званому проектному менеджменту, управлінню проектами, фандрайзingu, грантрайтингу тощо) присвячено достатньо велику кількість робіт. Так, управління науковими проектами є об'єктом дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців (праці К. Ф. Грея, Е. У. Ларсона, Р. Дункана Вільяма, С. Д. Бушуєва, В. Ю. Катасонова,

Л. С. Кобиляцького, І. І. Мазура, Д. С. Морозова, М. В. Петрова). Питання розвитку фандрайзингу та дослідження етапів проведення фандрайзингової діяльності розглянуті в роботах Т. В. Артамевої, А. Л. Балашової, О. В. Башун, А. Дж. Дугласа, О. В. Комаровського, Г. Л. Тульчинського та ін. Державну політику у сфері грантового фінансування розглядали американські дослідники Дж. І. Макклاین і Г. Дорн, французький науковознавець М. Кросланд, канадська дослідниця К. Полстер. На теренах СНД доцільно відмітити роботи російської дослідниці К. Стрельцової, присвячені становленню і розвитку системи дослідницьких грантів і сучасним реаліям використання дослідницьких грантів у країнах Європи й Америки.

Мета дослідження: охарактеризувати становище міжнародного грантового фінансування науки в Україні в розрізі технологій фандрайзингу та грантрайтингу.

Основні результати дослідження. Наразі гранти стали основним джерелом фінансування освітніх та наукових проектів і програм співробітництва. М. Сбруєв, вивчаючи технології призначення грантів, упевнений, що дослідницький грант перетворився на механізм розподілу не лише економічних ресурсів, а й наукового капіталу. Грантові конкурси він розглядає в якості простору «високої конкуренції між науковцями та науковими колективами» [12, с. 140]. Дослідник виділяє значну кількість дослідницьких грантів (зокрема тих, що є найбільш поширеними в США, – як країні з найрозвиненішою системою грантової підтримки наукових досліджень): 1) гранти на індивідуальні дослідження; 2) гранти університетам на дослідження; 3) гранти для відряджень у наукових цілях; 4) стипендія для молодих науковців; 5) нагороди різного роду; 6) стипендії для аспірантів (postgraduate); 7) доступ до бібліотек; 8) стипендії для студентів докторантури; 9) нагороди молодим ученим; 10) гранти для участі в конференціях; 11) персональний розвиток науковця; 12) гранти для встановлення зарубіжних контактів; 13) постдокторські стипендії; 14) стипендії для головних наукових дослідників (Principal Investigator); 15) гранти на проведення конференцій; 16) фінансування написання дисертацій; 17) розвиток зв'язків між університетами і приватним бізнесом [12, с. 142].

Аналізуючи вітчизняний досвід отримання грантового фінансування і міжнародної технічної допомоги, слід зацентруватися на тому, що Україна стала повноправним членом європейського дослідницького простору, підписавши угоду про участь у рамковій програмі Горизонт-2020, що значно розширює зв'язки з країнами ЄС та організаціями Європейської комісії. Зважаючи на це та враховуючи недофінансування вітчизняної науки, наукові установи зацікавлені приймати участь у науково-технічних проектах РП-8, оскільки це дає можливість українським науковцям бути керівниками проектів, впливати на політику програми, формувати її так, щоб враховувати інтереси нашої наукової спільноти. Держава також зацікавлена у розширенні наукової співпраці з ЄС, про що свідчать суттєві фінансові внески у програму «Горизонт 2020»: у Держбюджеті на 2016 р. на ці цілі передбачалось 252,8 млн. грн., на 2017 р. – 208,8 млн. грн. За період 2014-2015 рр. у 394 поданих проектних пропозиціях за усіма пріоритетними напрямками взяло участь 556 українських наукових колективів. Загалом підтримані для фінансування проектні пропозиції склали 42 проекти, у яких брало участь 45 установ із загальним фінансуванням ЄС близько 7 млн. євро [9, с. 38]. Слід також навести статистику щодо установ, які подавали проектні пропозиції: вищі навчальні заклади – 184 наукові колективи, приватні прибуткові організації – 151, дослідницькі установи – 134 колективи. Рівень успішності виглядає таким чином: дослідницькі установи – 13,4%, приватні прибуткові організації – 10,6%, вищі навчальні заклади – 7,6%. Українські колективи працюють, як правило, над проектами у таких напрямках: передова наука, лідерство у промисловості, суспільні виклики та Євроатом [9, с. 38-39].

Проекти міжнародної технічної допомоги для України традиційно фінансуються США та Європейським союзом (найбільші донори); інші донори – Канада, ФРН, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія, організаційні системи ООН та ін. За даними Мінекономрозвитку, у першому півріччі 2018 р. реалізовувалося 477 таких проектів (що склало на 1,2 % більше порівняно з першим півріччям 2017 р.) загальною кошторисною вартістю 4,9 млрд. дол. США [7, с. 2]. Аналіз показав, що **сектор освіти і науки** у даному фінансуванні складає 3 % поряд із такими найбільш фінансованими галузями як національна безпека та оборона, ядерна безпека, урядування та громадянське суспільство, регіональний розвиток, відновлення Донбасу та внутрішньо-переміщених осіб, енергетика та енергоефективність, охорона здоров'я тощо [7, с. 4]. Проте, наприклад, Європейський союз одним із пріоритетних напрямів фінансової підтримки для України на I півріччя 2018 р. визначає *розвиток освіти і науки* (третє місце після секторів урядування та громадянське суспільство (53,2 млн. євро), відновлення Донбасу та ВПО (37,9 млн. євро). Міжнародна технічна допомога від ЄС на розвиток даного сектору склала *35,4 млн. євро (47 проектів)* [7, с. 40, 41, 42]. Зокрема, допомога спрямована на: розробку та реалізацію програм третього циклу вищої освіти в Україні та підготовку МОН проектів нормативно-правових актів та інструктивних документів, що визначають засади забезпечення якості програм третього циклу; підготовку методичного забезпечення, проведення лекцій та семінарських занять, тренінгів, а також публікацію наукових статей; оновлення матеріалів та веб-сайту в рамках програми Еразмус+; розробку стандартів спеціалізації лабораторної практики для магістрів та навчальних програм і планів; проведення навчальної сесії та стажування в європейських навчальних закладах для викладачів університетів та працівників лабораторій; проведено зимову школу для дослідників освіти «Європейські індикатори якості освітніх досліджень» 2018; створено робочі групи для проведення порівняльного міждисциплінарного дослідження, що базується на результатах країн ЄС тощо [7, с. 44].

У табл. 1 представлено офіційну статистику Держстату України щодо розподілу загального обсягу витрат на виконання науково-дослідних робіт українськими дослідниками за джерелами фінансування. З таблиці помітно

чітку тенденцію щодо зростання обсягу фінансування НДР за рахунок коштів іноземних джерел, т. т. грантів (зменшення у 2014 р. таких надходжень пояснюється початком військового конфлікту на Донбасі).

Таблиця 1. Розподіл загального обсягу витрат на виконання науково-дослідних робіт українськими дослідниками

Джерела фінансування НДР	2013 рік (у %)	2014 рік (у %)	2016 рік (у %)	2017 рік (у %)
Бюджетні кошти	43,1	39,6	33,9	36,6
Кошти вітчизняних замовників	20,7	20,8	32,4	27,9
Кошти іноземних джерел	21,7	19,8	22,1	24,4
Власні кошти	13,2	18,7	10,0	10,0
Кошти інших джерел	1,3	1,1	1,6	1,1

Таблицю складено автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики України [5]

Наразі важливими залишаються технології та механізми складання грантових заявок, пошук міжнародних донорів, якісний супровід наукових проектів. Ці питання розглядаються в рамках проектного менеджменту, технологій фандрайзингу та грантрайтингу. Зокрема, **проектний менеджмент (управління проектами)** залишається наразі однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, яка допомагає планувати й управляти проектами будь-якого типу, використовуючи динамічний план, – план, який надає реалістичну модель очікуваної поведінки проекту [3, с. 11]. За характером предметної галузі проекти діляться на проекти у бізнес-середовищі, у публічній сфері та науково-дослідницькі проекти. Поряд із цим грантове фінансування може надаватися і в рамках **міжнародної технічної допомоги (МТД)**, яку кваліфікують як фінансові та інші ресурси й послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. МТД, що надходить до країни, втілюється у таких формах: стипендії, фінансування витрат на навчання та підвищення кваліфікації фахівців; гранти; проведення досліджень; консультації експертів, у тому числі іноземних; право інтелектуальної власності та технології; будь-яке майно (товари, обладнання тощо), необхідне для забезпечення виконання завдань проектів (програм), яке ввозиться або можна придбати в Україні [3, с. 7, 8].

Фандрайзинг (фандрейзинг, збір коштів (*англ. fundraising*)) визначають як процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (матеріальних, інформаційних, людських тощо), які організація не може забезпечити самостійно, та які є необхідними для реалізації певного проекту або діяльності. Це також наука про успішне переконання інших у тому, що діяльність конкретної організації заслуговує уваги і підтримки. У процесі фандрайзингу важливими є: пошук потенційних донорів; обґрунтування потреб організації відповідно до інтересів потенційних донорів; тривала робота з потенційними донорами (формування, підтримка і розвиток зв'язків); формування громадської думки на користь підтримки діяльності організації чи колективу, збір листів підтримки, придбання авторитету тощо [15].

В. Соколовська пояснює фандрайзинг як професійну діяльність щодо мобілізації фінансових та інших ресурсів з різноманітних джерел для реалізації соціально значущих і науково-дослідних неприбуткових проектів [13]. Т. Боголіб обґрунтувала значення освітнього та наукового фандрайзингу як одного з вагомих джерел багатоканальності фінансування освітніх і наукових установ [2, с. 12]. Підтримуючи російських учених М. Юндіна й А. Зотова, дослідниця виділила дві форми залучення зовнішніх джерел фінансування: індивідуальний і організаційний фандрайзинг. До сфери **індивідуального фандрайзингу** належать стажування або підвищення кваліфікації, стипендії на навчання, гранти на індивідуальні дослідження (вони, як правило, надаються реципієнту безповоротно на певну ціль). До галузі **організаційного фандрайзингу** віднесено конкурси проектів, серйозні науково-технічні розробки, інноваційні дослідження [2, с. 12].

Основними принципами фандрайзингу являються: 1) поєднання стратегії і тактики (робота на перспективу, встановлення та розвиток довготривалих стабільних стосунків з донором); 2) взаємовигідність (донор також має бути зацікавлений у результатах проекту прямо чи не прямо, матеріально чи морально); 3) збалансованість (доведення реальності й важливості досягнення проміжних цілей як запоруки успішності кінцевого результату); 4) відповідність планів та можливостей (уникнення «підвищених зобов'язань» як потенційної загрози неповного або неякісного виконання проекту); 5) комплексність (одночасне залучення кількох донорів для реалізації різних аспектів єдиної генеральної мети залежно від донорських можливостей та специфіки); 6) співпраця з партнерами (створення консорціуму як фактору, що може підняти ступінь ефективності фандрайзингу; відповідальність та фінанси розподіляються партнерами за домовленістю); 7) некомерційність (необхідність проведення чіткого поділу між прибутком та самоокупністю).

Грантрайтинг визначають як мистецтво написання бізнес-проектів для отримання безповоротної фінансової допомоги. Технології грантрайтингу – написання заявок на гранти, організація взаємодії грантопошукачів з грантодавцями – детально висвітлені. Більшість фахівців вважають активну та компетентну позицію грантопошукача головним фактором успіху у цій сфері. Дана позиція полягає в тому, щоб мати:

- 1) чітке уявлення про мету, завдання, рівень складності, терміни виконання та очікувані результати дослідницького проекту; обсяг необхідних ресурсів: фінансових, матеріальних, інтелектуальних, часових тощо;
- 2) продуманий алгоритм пошуку потенційних джерел фінансування з обов'язковим урахуванням географічного положення заявника;

- 3) розуміння політики, намірів і цілей відібраних у результаті пошуку фінансових фондів;
- 4) розуміння логіки експертів, які здійснюють відбір заявок;
- 5) плідна взаємодія з досвідченим грантрайтером-консультантом;
- 6) якість викладу заявки: переконливість у формулюванні актуальності, наукової значущості, фахова й мовна грамотність, відповідність вимогам обсягу та стилю викладу;
- 7) переконливість у доведенні користі проекту саме для вашої країни, оскільки метою більшості міжнародних фондів є допомога конкретній країні;
- 8) реальність виконання та економічна виваженість проекту [12, с. 143-144].

Як правило, грантрайтингові фірми мають надавати широкий спектр послуг: допомагати дослідникам ефективно управляти грантовими програмами, забезпечувати найвищі стандарти звітності, брати на себе бюрократичні й формальні деталі управління грантами, зберігати час і зусилля науковців для творчої результативної роботи. Пріоритетами такої фірми має стати: збереження високої якості стандартів роботи; побудова довгострокових відносин з клієнтами, заснованих на взаємній повазі й довірі; забезпечення високого ступеню надійності послуг, дотримання етичних стандартів [12, с. 150].

Поряд із фандрайзингом і грантрайтингом виділяють такий фінансовий механізм, як **краудфандинг** – це залучення коштів на реалізацію проектів (культурних, соціальних, комерційних, політичних, креативних та особистих) від багатьох фізичних осіб (англ. «crowd» – юрба, «funding» – фінансування). Краудфандингові платформи в Інтернеті допомагають зібрати ці кошти. Акціонери (спонсори) можуть одержати за пожертвування нефінансову винагороду (сувенір, подяку, передзамовлення продукту тощо) або фінансову (роялті, акції та ін.) [10, с. 87]. Вважається, що краудфандинг суттєво відрізняється від інших типів фінансування – *благодійних пожертв* (тим, що припускає конкретну винагороду за внесок у проект; тим, що мотивом надання коштів є, в першу чергу, бажання підтримати перспективний і сильний проект, а не жалість і співчуття); *кредиту* (відсутність ризиків); *грантів* (автор проекту сам установлює правила гри, строки збору коштів; відсутні укладання грантових угод з донором тощо); *інвестицій* (крауд-проекти не припускають втручання акціонерів у творчі або бізнес-процеси, не передбачають передачі частки компанії або відрахувань відсотків із продажів майбутнього продукту). **Проте, як правило, крауд-проекти не використовуються на фінансування наукових досліджень.**

Закономірно, що до професійних фандрайзерів (менеджерів з фандрайзингу), грантрайтерів висувається ряд вимог. Так, фандрайзеру необхідно здійснити ретельно сплановану, впорядковану, з використанням поетапного аналізу та контролю роботу, результатом якої є обґрунтування актуальності, унікальності та цінності реалізації саме його пропозиції взамін на задоволення якоїсь із мотиваційних потреб донора. На думку Т. Боголіб, фахівець з фандрайзингу повинен виконувати наступні обов'язки: 1) пошук інформації про можливі джерела фінансування. Переваги завжди належать тій організації, яка відома грантодавцю і проявляє активність у відносинах з ним; 2) сьогодні у всіх фондів і організацій існують Інтернет-сайти, на яких регулярно публікуються оголошення про надання грантів на дослідження, організаційні проекти або фінансування інновацій; 3) дуже важливо в очах потенційного грантодавця представити організацію, особу, грамотно скласти заявку або бізнес-план проекту. А факторами, які впливають на успішність фандрайзингової компанії, є: позитивний імідж організації, сформований у ході спілкування із представниками організації-донора; досвід роботи з іншими благодійними організаціями, досвід наукової співпраці з бізнес-структурами; наявність серед членів організації-реципієнта відомих політичних або культурних діячів; якісно складений проект; особисті якості спеціаліста по фандрайзингу, уміння розповідати і переконувати [2, с. 13].

У листопаді 2007 р. в Україні засновано, а в квітні 2008 р. зареєстровано Інститут професійного фандрайзингу. Він отримав статус міжнародної благодійної організації. Його завданням є об'єднання фандрайзерів і тих, хто займається благодійною діяльністю на демократичній основі. Інститутом розроблено етичний кодекс діяльності фандрайзерів, сертифіковані програми з практичного фандрайзингу та підвищення кваліфікації фандрайзерів. З 2008 р. Інститут є членом Європейської фандрайзингової асоціації, отримав сертифікат на право викладання основ фандрайзингу; входить до Асоціації Благодійників України; виступає організатором конкурсу «Благодійник року», проводить курси та семінари для професійного навчання консультантів з фандрайзингу. Після завершення навчання та отримання позитивної оцінки, учасники одержують сертифікат Європейської фандрайзингової Асоціації та Інституту професійного фандрайзингу [13].

Активно почало відбуватися й навчання грантрайтингу. Майбутні грантрайтери, як правило, проходять спеціальні курси, тренінги-семінари, які складаються з лекцій і практичних занять з проектного менеджменту, фандрайзингу, захисту авторських прав на свої розробки тощо. У результаті вони отримують сертифікат грантрайтера, з яким можуть запропонувати відповідним інституціям свої послуги щодо професійного пошуку фінансових донорів [8].

За ініціатииви ряду громадських організацій активно проводяться вебінари-тренінги з фандрайзингу і грантрайтингу, на яких учасників навчають оформлювати проекти відповідно до вимог донора, вибирати максимально ефективні технології та методики для конструювання проектів, використовувати проекти як дієвий інструмент для просування бізнесу тощо. Ряд закладів вищої освіти проводить подібні тренінги з проектного менеджменту з метою створення системи кураторства і навчання, яка допомагатиме викладачам у практичній реалізації їхніх потреб щодо мобільності та долученні до міжнародних наукових програм (університети Києва, Миколаєва, Харкова, Дніпра та ін.). Наприклад, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

пропонує набір слухачів до Школи соціального проектування та грантрайтингу «OpenGrantsSchool». Ряд обласних міських рад пропонують навчання у подібних школах (для підготовки соціальних проектів).

Характерним є те, що професійно-вікова категорія потенційних грантрайтерів в Україні розширюється. Так, до даної ініціативи часто залучають і молодь (для прикладу, ГО «Рада молодих вчених Дніпропетровської області» **15-17 вересня 2017 р. реалізувала** науково-освітній проект «**Грантрайтери**» («**Осінь Школа молодих вчених з грантрайтингу 2017**»). Метою заходу стало залучення молодих вчених до активної участі в написанні грантових проектів. Основними завданнями було: командування для написання заявок на міжнародні та інші гранти; розвиток навичок формування проектних пропозицій у молодих науковців; створення комунікативної платформи для молодих учених регіону; написання проектів для їх подання на фінансування) [11].

Мистецтву грантрайтингу приділяють значну увагу, друкуючи ряд методичних вказівок, розроблених для тих, хто вирішив серйозно займатися написанням проектних заявок з метою участі у конкурсах з отримання фінансової підтримки від міжнародних організацій-донорів для реалізації соціально значимих (наукових) проектів. Як правило, такі видання – це покрокова інструкція з пошуку, вибору і формування проектних пропозицій, а також каталог основних міжнародних донорів, які працюють в Україні, з описом пріоритетів їхньої діяльності та невичерпної контактної інформації [напр.: 3-4; 10].

В окремих навчальних закладах на економічних спеціальностях поряд із навчальною дисципліною «Управління проектами» введено дисципліну «Грантрайтинг і фандрайзинг», уже забезпечену навчальними посібниками [напр., 1; 16]. Зміст даної дисципліни розкривається в наступних темах:

1. Сутність і основні поняття грантрайтингу.
2. Грантодавчі установи. Основні напрями надання допомоги від міжнародних фондів.
3. Сутність, принципи та основні поняття фандрайзингу.
4. Інструменти фандрайзингу.
5. Написання грантової заявки: зміст концепції проектної пропозиції, принципи складання, критерії участі й відбору.
6. Супровідні документи до грантової заявки. Порядок заповнення.
7. Складання бюджету проекту. Допустимість витрат.
8. Аналіз зацікавлених у грантовому проекті сторін. Взаємодія проекту з ними. Ризики і чутливість до конфліктів.
9. Моніторинг та оцінювання ходу і результатів виконання проекту. Індикатори результатів і сталість проекту. Звітність за проектом.

Результатами вивчення даної навчальної дисципліни стануть: уміння готувати заявки на отримання грантових коштів; знання щодо видів джерел фінансування і механізму роботи з ними; навички інструментів фандрайзингу, визначення витрат і складання бюджету грантового проекту; оцінювання ходу і результатів виконання проекту та складання звітності за проектом.

Однак, на думку багатьох фахівців, подібні поодинокі заходи не гарантують всеосяжності й вирішення питання підготовки висококваліфікованих фахівців, адже на сьогодні фандрайзинг в Україні ще не повною мірою виступає дієвим інструментом соціальної допомоги через відсутність наукових досліджень і розробок у даній галузі. Стихийний процес надання коштів від різних категорій донорів, які переважно викликані емоційними мотивами, повинен переродитися в інформаційно-, науково-, технологічно-забезпечену контрольовану систему управління з ефективним механізмом залучення та перерозподілу коштів й інших ресурсів тим, хто їх потребує [13]. Професійна підготовка висококваліфікованих фахівців в умовах університетів могла б давати можливість створення нових робочих місць для соціально активної чи суспільно-орієнтованої молоді, умова появи значимих організацій, які б займалися «розкруткою» наукових проектів, стимулюванням талановитих і перспективних учених. Погоджуємося з думкою С. Злобіної, що університети мають організовувати не лише роботу з викладачами в плані їхнього навчання фандрайзингу і грантрайтингу, а й займатися серйозною підготовкою фахівців у цій галузі – спеціалістів по залученню ресурсів, фандрайзингу та зв'язкам з громадськістю, щодо розвитку благодійної діяльності суспільних і некомерційних організацій, які спеціалізуються на благодійній діяльності PR та фандрайзингових структур усіх форм власності, спеціалістів навчальних закладів і закладів соціальної сфери, засобів масової інформації та муніципальних служб, які розробляють і реалізують благодійні програми, збір та поширення ресурсів у сфері фандрайзингових відносин [6]. Фахівець має розробляти комплекс прийомів і заходів у поєднанні з ефективними методами, що вимагає високого рівня володіння знаннями і навичками у сферах менеджменту, маркетингу, стратегічного планування, зв'язків з громадськістю, проектної діяльності, фінансів, правового регулювання тощо.

Висновки. Таким чином, залучення України до світового «грантового простору» через особливі фінансові механізми фандрайзингу і грантрайтингу сприятиме як збільшенню позабюджетних надходжень для фінансування досліджень та покращенню матеріально-технічного забезпечення окремих установ і організацій, так і розвитку наукового потенціалу, раціональнішої організації науково-дослідних розробок, розвинутій системі комерціалізації наукових результатів. Фандрайзингові та грантрайтингові технології дозволять залучити зовнішнє фінансування (а, як відомо, фінансова стабільність будь-якої організації залежить від кількості способів заробляння грошей, а багатоканальність фінансування залежить від диверсифікації послуг); наукове партнерство дає можливість отримувати новий досвід, встановлювати нові зв'язки; робота з грантами являється свідченням престижу, певного рівня компетенції організації. Однією із перспектив розвитку фандрайзингу та грантрайтингу в Україні є необхідність організації освіти відповідних фахівців на рівні університетів.

Список використаних джерел

1. Бабій О. Я. Посібник з фандрейзингу для бізнес-об'єднань: посібник. Київ, 2017. 168 с.
2. Боголіб Т. М. Освітній та науковий фандрайзинг в Україні. Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. 2014. № 5. С. 11-17.
3. Грантрайтинг: метод. рек. для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / Авт. кол.: О. С. Зінченко, О. В. Кулініч, П. Ю. Куліш; за заг. ред. О. В. Кулініча. 2-е вид., доп. і перероб. Харків: Золоті сторінки, 2015. 80 с.
4. Дей М. О. Управління науковими проектами: особливості написання успішної заявки на грант. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. Вип. 1 (3). С. 212-215.
5. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Злобина С. Н. Грантрайтинг и фандрайзинг как условие поддержки региональной науки. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Pedagogica/4_92795.doc.htm.
7. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні за результатами проведеного Мінекономрозвитку моніторингу проектів у першому півріччі 2018 року. Видання Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. 2018. 55 с.
8. Новая профессия – грантрайтер. Газета «Держава», № 8V(736) 6–12 марта 2015 г. URL: <https://www.2000.ua/v-nomere/derzhava/realii/novaja-professija--grantrajter.htm>.
9. Овчарова Л. П., Бодоко В. П. Участь України в Європейських наукових програмах: тенденції та перспективи. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2016. Вип. 18. С. 33-42.
10. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері: метод. рек. для органів влади та недерж. орг-цій / Авт. кол.: В. В. Белявцева, А. І. Гнатенко, О. С. Зінченко та ін.; за заг. ред. О. В. Кулініча. Харків: Золоті сторінки, 2017. 148 с.
11. Рада молодих вчених Дніпропетровської області. Офіційний сайт. URL: <http://rmv.dp.ua/osinnya-shkola-molodih-vchenih-z-grantraytingu-2017/>.
12. Сбруєв М. Г. Технології грантового супроводу науково-дослідних проектів в університетах США. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. № 3 (47). С. 139-153.
13. Соколовська В. В. Сутність та перспектива розвитку в Україні фандрайзингу. Ефективна економіка: електронний журнал. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4453>.
14. Фандрейзинг. Вікіпедія: Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D0%B3>.
15. Фандрейзинг. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / О. Кобзарев; Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 84 с.
16. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з доопрац. та допов. Київ: Алерта, 2015. 272 с.

References

1. Babiy, O. Ya. (2017). Posibnyk z fandreyzynhu dlya biznes-ob'yednan: posibnyk [Fundraising Guide for Business Associations: tutorial]. Kyiv, 168 p. [in Ukr.].
2. Bogolib, T. M. (2014). Osvitniy ta naukovyy fandrayzynh v Ukrayini [Educational and scientific fundraising in Ukraine]. Nauchnye trudy DonNTU. Seriya: ekonomicheskaya – Scientific works of Donetsk National Technical University. Series: economic, 5, 11-17 [in Ukr.].
3. Hrantraytynh: metod. rek. dlya orhaniv publichnoyi vlady shchodo napysannya proektnykh zayavok (2015). [Grant writing: Guidelines for public authorities in writing project applications]. (Ed.). O. S. Zinchenko, O. V. Kulinich, P. Yu. Kulish. Kharkiv: Zoloti storinky, 80 p. [in Ukr.].
4. Dey, M. O. (2016). Upravlinnya naukovymy proektamy: osoblyvosti napysannya uspishnoyi zayavky na hrant [Management of scientific projects: features of writing a successful application for a grant]. Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrayiny – International Legal Bulletin: Collection of Scientific Papers of the National University of the State Tax Service of Ukraine, 1 (3), 212-215 [in Ukr.].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Ofitsiynny sayt [State Statistics Service of Ukraine. Official site]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukr.].
6. Zlobina, S. N. (2011). Grantrayting i fandrayzing kak uslovie podderzhki regionalnoy nauki [Grant writing and fundraising as a condition for supporting regional science]. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Pedagogica/4_92795.doc.htm. [in Rus.].
7. Informatsiya shchodo mizhnarodnoyi tekhnichnoyi dopomohy, shcho nadayetsya Ukrayini za rezultatamy provedenoho Minekonomrozvytku monitorynhu proektiv u pershomu pivrichchi 2018 roku. (2018). [Information on international technical assistance provided to Ukraine by the results of the Ministry of Economic Development and Trade on monitoring of projects in the first half of 2018]. Vydannya Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrayiny, 55 p. [in Ukr.].
8. Novaya professiya – grantrayter [A new profession – grant writer]. Gazeta «Derzhava» – Newspaper «State», 8V(736) 6 – 12.03.2015. URL: <https://www.2000.ua/v-nomere/derzhava/realii/novaja-professija--grantrajter.htm>. [in Rus.].

9. Ovcharova, L. P., Bodeko, V. P. (2016). *Uchast Ukrayiny v Yevropeyskykh naukovykh prohramakh: tendentsiyi ta perspektyvy* [Ukraine's Participation in European Scientific Programs: Trends and Prospects]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpryyemnytstva – Modern problems of economics and entrepreneurship*, 18, 33-42 [in Ukr.].
10. *Osnovy hrantraytnhu ta upravlinnya proektamy v publichniy sferi: metod. rek. dlya orhaniv vlady ta nederzh. orh-tsiy* (2017). [Fundamentals of grant writing and project management in the public sphere: methodological recommendations for authorities and non-governmental organizations]. (Ed.). V. V. Belyavtseva, A. I. Hnatenko, O. S. Zinchenko. Kharkiv: Zoloti storinky, 148 p. [in Ukr.].
11. Rada molodykh vchenykh Dnipropetrovskoyi oblasti. *Ofitsiynyy sayt* [The Council of Young Scientists of Dnipropetrovsk Region. Official site]. URL: <http://rmv.dp.ua/osinnya-shkola-molodih-vchenih-z-grantraytingu-2017/>. [in Ukr.].
12. Sbruyev, M. H. (2015). *Tekhnolohiyi hrantovoho suprovodu naukovo-doslidnykh proektiv v universytetakh SSHA* [Technology of grant support for research projects at USA universities]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi: naukovyy zhurnal – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal*. Sumy, 3 (47), 139-153 [in Ukr.].
13. Sokolovska, V. V. (2015). *Sutnist ta perspektyva rozvytku v Ukrayini fandrazynhu* [The essence and prospect of development of fundraising in Ukraine]. *Efektivna ekonomika: elektronnyy zhurnal – Efficient economy: e-journal*, 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4453>. [in Ukr.].
14. *Fandrazynh* [Fundraising]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D0%B3>. [in Ukr.].
15. *Fandreizynh. Navchalnyi posibnyk dlia posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia* (2015). [Fundraising. A manual for local self-government officials]. Kyiv: TOV «PIDPRYEMSTVO «VI EN EI», 84 p. [in Ukr.].
16. Cherniavska, O. V., Sokolova, A. M. (2015). *Fandraizynh. Navch. posib.* [Fundraising. Tutorial]. Kyiv: Alerta, 272 p. [in Ukr.].

ДАНІ ПРО АВТОРА

Демуз Інна Олександрівна, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри документознавства ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401
e-mail: demuz_inna@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5936-2386>
Researcher ID: D-9510-2019

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Демуз Інна Александровна, доктор исторических наук, доцент, заведующая кафедрой документоведения ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды» ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401
e-mail: demuz_inna@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Demuz Inna, Doctor of Historical Sciences, the Head of Document Science Department, State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University after»
Ukraine, Kyiv region, Pereyaslav-Khmelnytskyi, 30 Sukhomlynsky Street, 08401
e-mail: demuz_inna@ukr.net

Подано до редакції 10.04.2019

Прийнято до друку 06.05.2019

УДК 001.895

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-43-20-27>**ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ**

**Лапицька Л. М.,
Смельянченко Я. В.**

В даний час актуальність інноваційного розвитку країни обґрунтована не тільки зовнішніми викликами у світовій економіці, а і внутрішньою необхідністю економічно збалансованого розвитку суб'єктів реального сектору економіки. При цьому, активізація інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів є неможливою без підвищення рівня їх інноваційної сприйнятливості.

Слід зазначити, що незважаючи на загальний інтерес наукової спільноти до інноваційного розвитку економіки і велику опублікованість робіт по даній тематики досі трактування поняття «інноваційна сприйнятливість» має виробільне тлумачення і не закріплена ні в одному законодавчо-правовому акті.

Мета статті – авторське дослідження економічної сутності інноваційної сприйнятливості організації.